

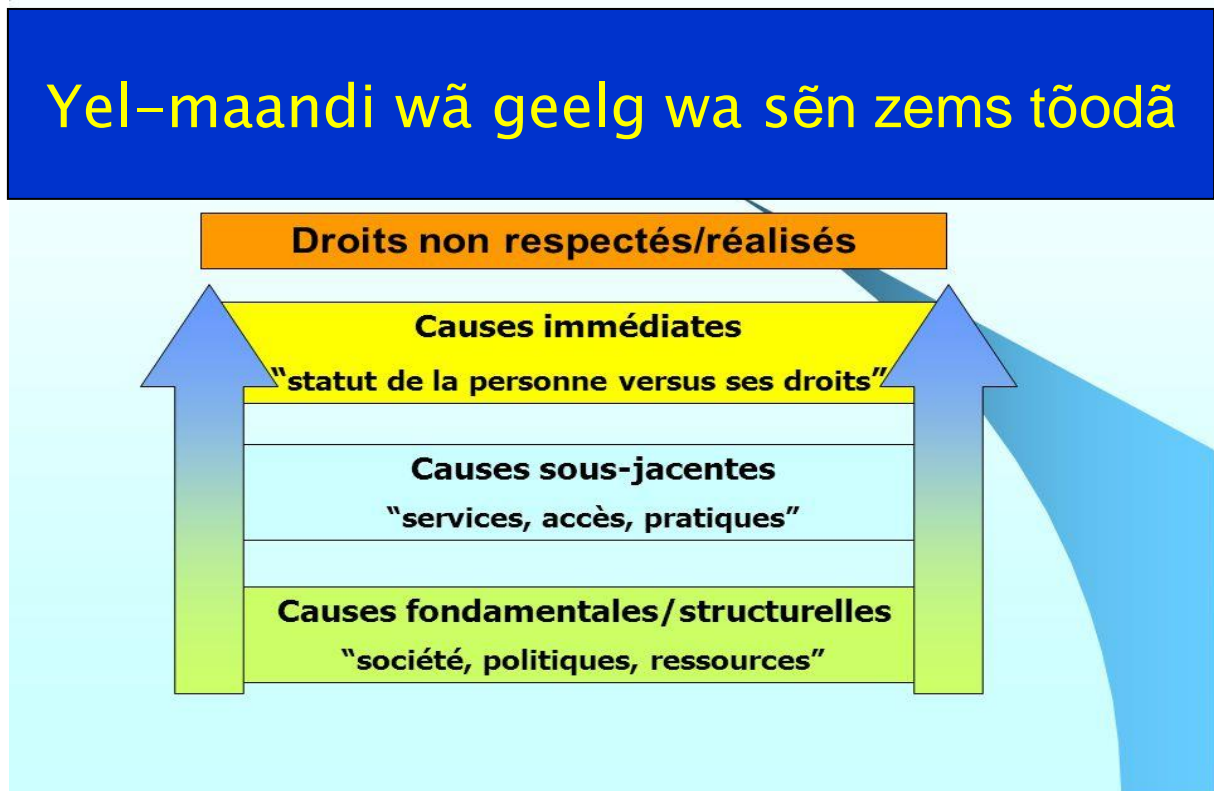
AMPLIFYCHANGE

Tuum teedo

Sɛn kɔ̃ raolema ne poglema la rogma
sɛgdens tumtumda

ZĂMSG BUK A 2 SOABA: WUME, LA NING RAOLEMA NE POGLEMA LA ROGMA
SɛGDENSĂ TUUM-GĂNEGDG PUGA, WA SɛN ZEMS NE TŌODĂ

Yel-maandi wã geelg wa sɛn zems tŏodã



Août 2019

Sebrā bugs

| | |
|--|-----------------------------|
| Gom-dēnem..... | Erreur ! Signet non défini. |
| 1. Τυυsgo κοεεγα..... | Erreur ! Signet non défini. |
| 1.1 Sabaab ning sēn wa ne τυυmdā..... | Erreur ! Signet non défini. |
| 1.2 Τυυmda sēn tik būmb ninga..... | Erreur ! Signet non défini. |
| 1.3 Saagre..... | Erreur ! Signet non défini. |
| 1.4 ratem..... | Erreur ! Signet non défini. |
| 1.5 No-kēndre..... | Erreur ! Signet non défini. |
| 1.6 Zāmsga noe..... | Erreur ! Signet non défini. |
| 2. Gom-biis biligri..... | Erreur ! Signet non défini. |
| 2.1 ABDH..... | 8 |
| 2.2 Laog zāadba..... | Erreur ! Signet non défini. |
| 2.3 Sam-soaba..... | Erreur ! Signet non défini. |
| 3. Yigr so-tūudsa a tāabo..... | Erreur ! Signet non défini. |
| 4. ABDH ne raolema la poglema ne rogma sēgdens pān-paasgo..... | 12 |
| 5. ABDH ne ninsaal sēgdensā no-kēndre..... | 14 |
| 6. Raolema la poglema ne rogma sēgdens geelg soya wa sēn zems ne ABD..... | Erreur ! Signet non défini. |
| 6.1 Geelg soy sēn maand ABD nems a 4 puga, sā yaa raolema la poglema ne rogma sēgdens τυυm-gānegds wεεngē..... | 18 |
| 6.2 Geelg so-tūuds sēn maand raolema la poglema ne rogma sēgdens wεεngē wa sēn zems l'ABD | Erreur ! Signet non défini. |
| 6.3 Geelg so-tūuds sēn get raolema la poglema ne rogma τυυm-gānegdgsa sōmnem wa sēn zems ABD..... | 22 |
| 6.4 Geelg so-tūuds sēn get raolema la poglema ne rogma τυυm-gānegdgsa gūusg wa sēn zems ABD | 24 |
| 7. Yaa ānda n tōe rik γεεla so-tūuds n τυυme la yaa wān-wān la a tōe n τυυm ne a ?..... | 26 |
| 8. koe-baasdga..... | Erreur ! Signet non défini. |
| Koesa sēn yit zīg ninga..... | Erreur ! Signet non défini. |

Gom-dēnem

Sagls ne zāmsg sēn sungd yēgr n wā (CAEB) miime tu yaa sōama tu zēk koeeg la paas nin-buiidā lagm-n-taara sull pānga sēn na yilē tu b ges raolema ne poglema la rogma sēgdensā yelle.

Tēmsā viglga noe sēn na ges ninsaal sēgdensā yelle, sēn yuda raolema ne poglema la rogma sēgdensā yelle :

- Tēmsā yidgr ka ne yuum 2030 tuum-gānegdga ;
- Nations Unies sēn dtk sard ning San Francisco 1945 yuumde
- Dūni wā tēms no-gānegdg sēn get kambā yelle (CIDE) sēn gāneg 1990 yuumdā
- Afrik tēmsā sēn dtk sard ning yuum 1981 sēn get ninsaal ne buud toay-toaya sēgdensā yelle
- no-rkr ning sēn gomd pagba sēgdensā Afrik pugē wā boondame tu « Maputo sard » a rakra yu 2005 puga,

ABDH tuuma taor kēnda puga, ne sull nins sēn naag raolema ne poglema la rogma sēgdens puga, yaa no-yakemd sēn tar yōodo, sā dat tu sull nins sēn ka pānga naag taorā ne rogma tuum-gānegdgsā ges puga. A kitdam t'b bas nimbānzoeerā ne neba zu-loeesā gesgo n kit tu neb nins b sēn ka geelgdā me paam t'b ges b yell wa neba taabā, sēgdensā wēngē.

Zāmsg kānga sēglame, wa sēn zems Amplifchange tuum-saadema sēn be Afrik tēms a naas puga (Burkina Faso, Gine, Mali et Nigēer). A bee zāmsga buks a naasā puga «tuum teed sēn kō raolema ne poglema la rogma sēgdensā getbā» sēn kōt taor sobend dāmbā pānga, la sōngb t'b gom n sōng taorā ne rogma sēgdensā yell tēms a naas puga la sēn yuda sahara nug ritg tēmsā fāa puga. Sēn na yilē n vigl no-kēndr sēn na ges taora laafi ne rogma sēgdensā yelle, yaa tilae tu tuumd-n-taar zīndi nin-buiidā lagm-n-taar sull puga, tēn-tasē ; zāmsg kāesā bee tuuma teed suka :

- Zāmsg buk a 1 soaba : Tēng-n-biilema tuumd no-kēndre, ne a sēn maand tuumd ninga raolema ne poglema la rogma sēgdens puga
- Zāmsg buk a 2 soaba: Wume, la ning raolema ne poglema la rogma sēgdens tuum-gānedg puga, wa sēn zems ne tōodā
- Zāmsg buk a 3 soaba: vigl tum-n-taare sēn na yilē n zēk koēeg la paam lagm-n-taar tuum wēngē sēn na sōng raolema ne poglema la rogma sēgdensā
- Zāmsg buk a 4 soaba: gāndaadā sēn tar tuum-teedo nins n sagendē la b wiligd raolema ne poglema la rogma sēgdensā karen-dotē wā ne karen-do beda yinga..
- Zāmsg fāa tika tēnga yalē, politik wēngē, vuma nen-gāag wēngē, tēnga pāntōogo, ne zu-loees sēn be raolema ne poglema la rogma sēgdens puga wa sēn zems ne tōnd vēsḡā¹ ne d tuumd-n-tasā sēn be soolma pugē wā me sēn tar bāngr ninga

¹ Ebenezer International sēn maan zāmsg 11 wā wa sēn zems sōngr ning b sēn paama yaa woto :

- Vēsḡ a (6) sēn wiligd raolema ne poglema la rogma sēgdens Burkina Faso, Mali, Nigēer, Gine, Malawi, Zimbaboe, bee ne fārende. A bee āngilindu Malawi Zimbaboe yīnga ;
- Geelg sēn maand raolema ne poglema la rogma sēgdens seb zug Afrik wīndg sēn luitē (Burkina Faso, Mali, Niger, Gine), sēn guls ne fārende ;
- Geelg sēn maand raolema ne poglema la rogma sēgdens seb zug Afrik nug ritg sēnē (Malawi, Zimbaboe,

wã zugu.

Zãmsg buk fãa sãn be tuuma teed pugẽ wã seglame, sãn na yilẽ t'a rik n tuma yi naana ne neb nins sãn na kães b toog tuum kãnga pugẽ wã. Buk fãa yaa PDF ne Word ne PowerPoint sãn tõe n kit ti OSC rãmbã tõe n tall n tume, ne video rãmb sãn dike ti zãmsdbã tõe n tall n zãms neb a taaba.

Tuuma teed gulsa ne fãrende t'b lebg ne buud goam a naase sãn yaa (Bambara sãn yaa Mali goama, Maninka sãn yaa Gine goama, Haoussa sãn yaa Nigeer goama ne Moore sãn yaa Burkina Faso goama) ne braille sãn yaa zoensã yĩnga.

Tõnd tagsdame ti zãmsg bugs kãese na sõnga neb nins sãn get raolema ne poglema la rogma segdensã tuum-gãnegdsã yellã, t'b tõog n paam neb sãn na kães ligd taorã ne rogma segdensã gesg yĩnga, la b tõog ti neb nins sãn ka pãnga me toog zĩnd suka.

Ugãnda, Afrik du Sud), sãn gũs ne fãrende la ãgilimdu ;

- Veesg sãn maand nin-buiidã tagsg sãn yaa bũmb ning ne raolema ne poglema la rogma segdens zugu ne karen-dotã ne karen-do-bãã puga ne neb 30 000 sãn yit tãns a yoob puga (Mali, Burkina, Nigeer Gine, Malawi, Zĩmbaboe) sãn gũs ne fãrende ;
- Geelg sãn maand raolema ne poglema la rogma segdens seb zug tẽms nins sãn sak bõn-kãng tẽms a yoob puga (Mali, Burkina, Nigeer Gine, Malawi, Zĩmbaboe), sãn gũs ne fãrende ;
- raolema ne poglema la rogma segdens no-kẽndr Afrik tãnsa yoob puga, sãn gũs ne fãrende ;
- Raolema ne poglema la rogma segdens geelg sebre, sãn gũs ne fãrende.

1. Tuusgo

1.1 Sabaab ning sēn wa ne tuumdā

Afrik wīndg sēn luitē wā tēms ne Afrik nug ritg sēnē tēmsa kēer tara zu-loees sēn dat manegre : Yaa zu-loees sēn kēed ne noyā pidsgu, zu-loees sēn kēed ne noyā wumbo, sēgdensā wēgbo, zu-loees sēn kēed ne logtor-yiya gesgo, sēgdensā komslem, ligd sēn kēed laafi wā pug pa waoog ye, zems-n-taar ka be raolema ne poglema ne rogma sēgdensā gesg pugwa wa sēn zems tēmsā sēn dīk sard ninsā ye.

AmplifyChange tara sōngr t'a saagrā yaa :

- Gom n sōng raolema ne poglema ne rogma laafi sēgdense no-kēndrā, AmplifyChange saag bēdā Afrik tēms a naas pugwa (Mali, Gine, Nizēere, Burkina Faso) ;
- Paas neba bāngre, sōng ti nin-buidā lagm-n-taar sullā, tuuma na yi neer yīnga sēn na yilē ti raolema ne poglema ne rogma laafi sēgdense vāesg ne a kēnda yi faag Afrik wīndg sēn luitē wā tēms pugwa (Mali, Gine, Nigēer la Burkina Faso).

Tuumda tumda ne tuum-noe a yiib sēn be Afrik wīndg sēn luitē ne Afrik nug ritg tēmsē sēn yaa :

- Afrik wīndg sēn luitē tuum-noor sēn get laafi wā yelle (OOAS) sēn yaa (CEDEAO) rēnda Bobo Dioulasso, Burkina Faso;
- Nasiō zini ligd-tumdg sēn get nin-buidā yeele (UNFPA), a zīga Afrik wīndg sēn luitē wā bee Dakar, Sēnégal tēngē wā ;

AmplifyChange sōng kāng yita tuum noē sull a naase sēn yaa (Ebenenzer International, CAEB, Humanité & Inclusion ne nin-buidā lagm taar suul, sēn na yilē n ges rog-yaagrā yelle, Afrik wīndg sēn luitē wā tēms nins sēn gomd farēnda puse). Yaa yuum a yiibu, sēn sung ne 1^{er} Novembre 2018 n ta 31 Octobre 2020, ti yaa **CAEB** n lui taore. A kōta tuum-noyā sēn be tuumd-n-taara pugē wā ti b tōe n gom la sōng ti raolema ne poglema la rogma sēgdensā kēn wa sēn sēgd tēms a naasa pugwa sēn yaa (Mali, Nigēer, ne Gine la Burkina Faso), ti tōe kēng zīis a taaba n ges bāmb me nengē sēn yaa to-to. Yaa Afrik nug ritg tēms a tāabo (Malawi, Zīmbaboe ne Ugānda).

Tuumda maana Afrik soolem a yiib pugwa wa sēn wilg tēngrā :

- Afrik wīndg sēn luitē: Gine, Mali, Nigēer, Burkina Faso ;
- Afrik nug ritg tēmsē : Malawi, Zīmbaboe, Ugānda.

1.2 Tuumda sēn tik būmb ninga

Zāmsga buk a naasā sēglga pugwa « Raolema ne poglema la rogma sēgdensā getb sēn tar tuum-teed nins n tumdē wā » zoe n beeme. Zāmsga buk a 2 soabā, boondame ti «WUME, LA NING RAOLEMA NE POGLEMA LA ROGMA SēGDENSĀ TUUM-GĀNEGDG PUGWA, WA SēN ZEMS NE TōODĀ », yaa koe-zug ning sēn yāke sēn na

ylē n sōng nin-buiidā ti b kēes b toog raolema ne poglema ne rogma sēgdensā puga.

1.3 Saagre

Zāms kānga baodame ti tuum-gānegdga getb kēesb toog ABDH puga, raolema ne poglema la rogma sēgdens puga. A kōtb la tuuma geelg tuum-teedo, tuumda nao-yakma fāa puga (yēbgre, pidsgu ne gūusg la geelgo), sēn na yilē n ges b sā tūuda ABDH no-kēndrā. Zāmsga saagr yaa ti ka pāng rāmba tōe n di taorā ne rogma sēgdensā yōodo Mali, ne Gine, la Burkina Faso Nigēer.

1.4 Ratem

Zāms kānga kitdame ti raolema ne poglema la rogma tuum-gānegdsā getb tōe :

- Tōog n minim ABDH no-kēndrā, ne būmb nins sēn naaga ;
- Gelg welgr ning sēn be yidgra soy a taabaē wā n bāng ABDH sēn tar yōod ninga raolema ne poglema la rogma tōe n kēng taoore puga ;
- Geelg loees ning sēn be ABDH ne ninsaal sēgdens sēn be raolema ne poglema la rogma pugā ;
- Bāng Geelga soy sēn maand ABD nems a 4 puga, sā yaa raolema la poglema ne rogma sēgdens tuum-gānegds wēngē.

1.5 Tuuma no-kēndre

Zāms kānga maaname wa sēn zems tuum lagm-n-taar no-kēndr sēn tar nao-yakma nu mamsgo :

- **Pipi nao-yakemde** : Bao ned sēn na ges zāmsg buk kānga yelle ;
- **Yiibē soab nao-yakemde** : Bao tuum sēb ne tuumd-n-taas sēn get raolema ne poglema la rogma sēgdens yelle ;
- **Nao-yakemd a tāab n soaba** : Tū sagls nins Ebenezer Internationa sēn kōt zāms kānga wēngē wā ;
- **Nao-yakemd a naas n soaba** : geelg tagsga taaba ne saglsa a taab tuumda baosg sebr puga.

1.6 Zāmsga noe

Zāmsga noe yēbga zāmsg bugs a tāab zugu wa sēn wilig tēngrā :

- **Buk a 1 : Gom-biis biligri.**

A sungdame n bilig ABDH sēn yaa būmb ninga, ne sari wā rāmba, la a biligd ka pāng rāmba ne neb nins sēn ka paamd nanbā sēn yaa neb ninsi n yaool gom ninsaal sēgdensā ne so-tūudsā yelle.

- **Buk a 2 : Yidgr no-kēndr a tāabo**

Zāms kānga wiligda taablo puga yidgr no-kēnds sēn yēbg nimbāzoer, ratem ne sēgdens zugu.

- **Buk a 3 : ABDH ne raolem ne poglem la rogma sēgdense**

Zāms kānga wiligda raolem ne poglem la rogma sēgdense, wa sēgdeng sēn yaa dūni wā neb fāa rēnda, sēn ka tōe n kus ye. Sēn deng b sēn na sōdg sēgdens kāesā. Dē poore la a wiligd ABDH nafa raolem ne poglem la rogma sēgdense puga.

- **Buk a 4 : ABDH ne ninsaal sēgdensā**

Buk kānga wiligda ABDH sēn tar lagm-n-taar ning ne ninsaal sēgdensā la b sēn tōe n tum to-to. A biligda ninsaal sēgdensā ne b sēn tumd to-to. A baasda ne ninsaal sēgdensā no-kēnds ne b sēn tumd to-to raolem ne poglem la rogma sēgdense puga.

- **Buk a 5 : Geelg soy, sēn kō ABDH no-bed a naasā**

Buk kānga wiligda soy a naase sēn tōe tū n maan geelgo :

- ABDH zī-bed a naase sēn be raolem ne poglem la rogma tuum-gānegdgsā pose ;
- ABDH zī-bed a naase raolem ne poglem la rogma tuum-gānegdgsā wεengē ;
- Raolem ne poglem la rogma tuum-gānegdgsā nafa ABDH zī-bed a naase puga ;
- Raolem ne poglem la rogma tuum-gānegdgsā geelg ne b gūusg sēn yaa to-to ABDH zī-bed a naase puga.

2. Gom-biis biligri

2.1 ABDH

Yidgr sēn yēbg ninsaal sēgdens zugā yaa no-kēndr sēn zemsd ne dūnia tēms rēnda sā yaa yidgra baob puga. Yaa no-kēndr sēn naagd ninsaal sēgdensā ne a sēn tar tōog ning n zabd ne yidgrā.

Sam-soaba ne laog zaadā yaa gom-biis sēn tar yōod kāseng ninsaal sēgdensā puga. Sid me sēn na yilē n welg neb nins sēn baood sōngrā, ratame ti raolema ne poglema la rogma tum-gānegdgsā getb tōog ti raolema ne poglema la rogma tum-gānegdgsā zems ne dūnia sēn vigl noy nins sēn kogend la waoogd ninsaal sēgdensā.

Raolema ne poglema la rogma tuum-gānegdgā wēngē wā, no-kēndr ning sēn zemsd ne ninsaal sēgdensā n yaa sor t'a sā kēnd sōama, na wilgame la a maneg yel nins ka pāng rāmbā sēn sēgdā taorā ne rogma tuum-noya puga.

No-kēndr ning sēn yēbg ninsaal sēgdensā zugā ratame ti tagsg zīndi, nin-bāmbā zug, ne no-kēndr sēn na sōng ti welsg ning sēn be b sukā, b sēgdensā wēgbā, sēn kēed taorā ne rogma wēngē wā paam manegre.

No-kēndr sēn yēbg ninsaal sēgdensā zugā sēgd n yu būmb b sēn sēgd n sak nimbāan dāmbā suka b raolema ne poglema la rogma sēgdens tuum-gānegdgā wēngē.

2.2 Laog zāadba

Neb kēer yaa laog zāadba. Laog zāad :

- Sēgda ne sēgdense ;
- Tara noor ti wilg a sēgdense ;
- Tara noor ti kos sam-soab t'a wilig a tuum-no-kēndre ;
- Sēgd n waooga neba taabā sēgdensā.

2.3 Sam-dāmba

2.3.1 Sam-dāmb nems a yiib n be : Sam-dāmb sēn dell tōoda, ne sam-damb sēn dell nedengo

2.3.2 Sam-dāmb sēn dell tōoga

Sam-dāmb sēn dell tōoda yaa neb nins sēn sēgd n waoog la b kogl sam-damba sēgdensā.

Woto wā, sam-dāmbā waoogr ninsaal sēgdensā wēngē wā yaa tuumd sēn zao leta zugu. tuum-kāng naaga leta tuum-noya a taaba wala depite rāmbā soogo, minisr dāmba soogo, pān-soalbā, bu-kaoodbā, polus dāmbā, karen-saamb dāmba, tuumtuumb sēn get tuum yidgr yelle, yaa bāmb la tōodā rāmba.

Gofneem dāmba sēgd n maana b sēn tōe ti nin-buiidā fāa zu-noog yī a yembre yidgra wēngē. Zu-noog yī a yembra na kitame ti ka-pāng rāmbā wēneg neb a taabā sā ya raolema ne poglema la rogma sēgdensā wēngē. Zu-nooga tōe n yī a yembre, n kaoose sā mik ti leta kēesa a toog nemsā fāa puga.

2.3.3 Sam-dāmb sēn dell nedengo

Ned fāa sēn zāad laog sēgd n waooga neba taaba sēgdensā. D tōe n yeelame ti ned wala tuum-noor fāa sēn tōe maan būmb laog zāadba zug, yaa sam-dāmb sēn dell nedenga.

Ne bōn-kānga, tuum-noe nins sēn so b mensā, tēnga taor dāmbā, nin-buiidā lagm-n-taar sullā, tēn-taas tuum-noe, zak-sobend dāmba, kamb roagdba, la neba fāa yaa sam-dāmb sēn dell nedengo.

Leta sēn yaa sam-soab sēn dell tōodā a tara noor n ges sam-soab sēn dell nedenga - makre. Roagba, tuum-noor, etc. – la ges t'b sak ninsaal sēgdensā.

2.4 Ka pāng rāmbā²

Ka pāng rāmbā yaa neb sulli (ti b yuuma, b tarma, b buudā, b yama etc.) tōe n yu zu-loeega ne ba sa mik ti zamaana laafi ka waoog ye (zaba, tēng pugē gēebo, yel-beedo, tēn-digimdgu, tēn-kūum, etc.).

D tōe geelga ka pāng rāmbā wa neb sēn pa tare, ti yaa tilae ne bāmb ti maan modgr n tōog n vumnd soolema pugā la b tōog n yidgi.

D sā dat n duk makre, d tōe n yeelame ti ka pāng rāmbā yaa : Nin-kēembā, koms rāmbā, pagbā, tēng-n-biisā, buud nins sēn ka waoogā, sāambā.

Būmb wusg kitame ti ka pāng rāmbā sull sēgd tōoga zú-loees nins sēn be wā n na yilē n paam b sēn baoodā bi b tōog n pids b saagrā wa sēn zems ne raolema ne poglema la rogma sēgdensā, ti bōn-kāes yaool n ka toog ne tēnga neba a taaba ye.

2.5 Neb sēn dig n yis buudē bi neb b sēn welge n base.

2.5.1 Ned sēn yis buudē³

Ned sēn yis buudē yaa « ned b sēn base, b sēn dig n yis sull pugā, bi tuum-noor pugā, a sēn da be. » sēn sing ne 1980 yuumdā gom-bi kānga gomda neb sēn be naong kāseng pugā.

2.5.2 Neb b sēn welge n bas

La, **ned b sēn welge n basa** yaa « ned b sēn bak n base, ned b sēn ka kō noor ta tōe n naag nebā n maan tuumd ye ». *LestTuum-noy nins sēn tuumd nin-buiidā sukā welgda neb kēer n basdē.*

² <http://www.operationspaix.net/67-lexique-groupes-vulnerables.html>

³ https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/exclu_exclue/32016

2.6 Ninsaal sɛgdensã

⁴Ninsaal sɛgdensã yaa ninsaal fãa sɛn sɛgd ne bũmb ninga tu yaa tɔlae ne a, t'a sɛn yaa tɛng ninga ned ka yelle, t'a sɛn yit tɛng ninga ka yelle, t'a yaa rao bu pag ka yelle, t'a sɛn yaa buud ninga ned ka yelle, t'a sɛn tũud sor ninga wã ka yelle, bu bũmb a to.

Ninsaal sɛgdensã sɛn kũ dũnia fãa wã, mii bee tũod bu noe sɛn gãneg rog-n-mika noe pug dũnia tɛms sɛn mi tĩrã puga, bu sɛgdens soy a taab sɛn zemsd ne tɛmsa taaba rɛnda. Dũnia tɛms sɛn duk sard ninsã, wiligdame, ti gofneem dãmbã sɛgd n maana bũmb nins bu b kus bũmb ninsi, sɛn na yilɛ n tũog n kogl neb kɛer.

2.6.1 Yaa dũni fãa bũmbu ne bũmb sɛn ka tũe n bas taale

Yaa dũni fãa bũmbu : Tɛmsã sɛgd n kogla neba sɛgdensã, lohorom ning neba sɛn tara, baa sɛn yaa politik no-ganegsg ning n be taoore, baa sɛn yaa tũog ning n be taoore, baa sɛn yaa mining ning n be tɛnga puga.

Ka tũe n bas taale ye: Tũe n basa taale sɛn mik tu yaa tɔlae la a zemsd ne no-kɛndsã. Makre Lohoroma sɛgdeng tũe n boogame sã mik tu sari buudã, wilgame tu neda kuv ned.

2.6.2 So-n-meng bũmbu ne bũmb sɛn solge

Ninsaal sɛgdensã fãa solgame, t'b yaa civil bu politik, wala vuma sɛgdenga, zem-taar tũoda taoore, tagsg wiligr sɛgdengã; paoonga sɛgdense, nin-buiida ne taab vum sɛgdenga lala tũuma sɛgdenga, yũ-koglgã sɛgdenga, karenga, sɛgdenga sɛn yaa neba fãa rɛnda wa tɛnga yidgrã, tɛnga noe, ne a nin-buiidã vum no-kɛnds viglu yaa sɛgdens sɛn solge la b loe ne taaba n tumd ne taaba. Sɛgdeng sã manege, sũngda sɛgdensã a taabã. Woto me sɛgdeng sã paam wɛgbo, namsda a taabã me.

2.6.3 Zema taaba ka tar welsg ye

Welsg ra zĩnd ninsaalba sɛgdensã puga be ned fãa zugu, la a gidgda welsg buud fãa sɛn tũe n maan raor bu pagr zugu, buud zugu, ect. No-ruk kãnga be ninsaal sɛgdensã no-viglg puga sɛn yet tu : "Neba fãa rogma ne lohorm, la b zema taab zĩrã ne sɛgdensã wɛngɛ".

2.6.4 Sɛgdense ne bũmb sɛn sɛgd n maane⁵

Sɛgdense : Tɛmsa sɛn vigl noe ninsa wiligdame tu tɛng fãa sɛgd n waoogame la vigl ninsaal sɛgdense a pugɛ. **Waoogame ninsaal sɛgdense** rat n yeelame tu tɛmsã sɛgd n gũusãme n da kus bu wɛg ninsaal sɛgdensã ye. **Kogla** rat n yeelame tu tɛmsã sɛgd n kogla nin-buiidã ne wɛgb buud fãa sɛn tũe n maan b zugu. **Vigla** rat n yeelame tu tɛmsã sɛgd n maana b sɛn tũe tu ninsaal sɛgdenã paam pidsgu.

Bũmb sɛn sɛgd n maane : ned kam fãa tara sɛgdense, la ned fãa me sɛgd n waooga neba taabã sɛgdensã me.

⁴ <https://www.ohchr.org/FR/Issues/Pages/WhatareHumanRights.aspx>

⁵ <https://www.ohchr.org/FR/Issues/Pages/WhatareHumanRights.aspx>

3. Yidgra no-kēnds a taabo

Sēn na yilē ti ABDH kēn wa sēn sēgd raolema ne poglema la rogma tuum-gānegdsā puga, yaa neer ti tuum-getā bāng welgr ning sēn be no-kēnd kānga ne no-kēndsā a taaba sēn yēbg ninbāan-zoeera ne ratema zugā ti kUSD sēgdensā. Taablo ning sēn pugda wiligda no-kēnd kāesā sēn yaa to-to ne taaba.

No-kēndr sēn yēbg **ninbāan-zoeer zug**

No-kēndr sēn yēbg ratem zug

No-kēndr sēn yēbg sēgdens zug

| | | |
|--|--|--|
| Geta būmb ning sēn kēesd tuumda pānga, pa get paanga ye | Geta būmb ning sēn kēesd tuumda pānga ne paanga zugu | Geta so-tūudga ne paanga |
| Ningda pāng ninbāan-zoeera zug | Ningda pāng ratema pidsg zugu | Ningda pāng sēgdensā pisg zugu |
| Mii arzeks rāmbā sēn sēgd n maan būmb ning naong rāmba yīnga | Geelgda ratema wa kos-pēdgdem | Geta nin-buiidā sēgdensā wa būmb sēn yaa tlae ne sam-dāmbā |
| Geta neba wa neb, yell sēn paame | Neba yaa yidgra bon-sōmse | Kōta neba pāng t'b tōe n ges b sēgdensā yelle |
| Neba sēgda ne sōngre | Neba sēgda ne sōngre | Neba sēgd n paama gesgo |
| Geta yela sēn pukd to-to wā | Geta būmb nins sēn wa ne yelā | Geta būmb nins sēn wa ne yelā, ne b sēn pukd to-to |

4. ABDH ne raolema ne poglema la rogma segdensa taoor kēnd

4.1 ABDH ne raolema ne poglema la rogma segdense

Raolema ne poglema la rogma segdense yaa segdens sēn yaa dūnia neb fāa rēnda, n solge la sēn ka tōe n teke. Raolema ne poglema la rogma segdense yēbga ninsaal segdensā zugu – wala laafi wā segdenga, ninsaal ne meng vum segdenga, ka segd ne nen-keelem bi welesgo – ti yaa sard bi politik no-kēnda sēn dik tēmsa fāa yīnga. Ti yaa ninsaal segdensā tumtumdb n luit bōn-kāng taore – wala Nations Unies no-kēndr sēn gūusdi, sari buud tum-noe – biligame la b sak n tū ninsaal segdensā ti saag taorā ne rogma laafi wā puga.

Taorā ne rogma segdensā wεengē wā sēn kō ka pānga rāmbā, gesga sēn dat ralema bi poglema ne rogma tum-gānegdsā wεengē wā yaa :

- Zem-taar segdenga ;
- Naag n tum segdenga ;
- Vum segdenga ne ra paam zāmbg segdensā pug ye ;
- Maam ne vum segdenga ;
- So-m-toor segdenga ne tōoda bāngre ;
- Tōe tags la gom wa f sēn dat segdenga ;
- Laafi segdenga ;
- Bāng la zams segdenga ;
- Yāk yam n kē kāadem bi ra kē kāadem, rog kamb, bi ra rog kamb segdenga ;
- Tōe n wilig f segdens segdenga.

4.2 ABDH nafa raolema ne poglema la rogma segdensā puga

No-kēndr sēn yēbg ninsaal segdensa zugu (ABDH) wεengē wā, naonga ka tarm kaalem bal ye ti yaa teed baob bal, la yella tum. Sid me baa paoong sā be, ka pāng rāmba ka tōe n paame b sēn yaa rāmb ninsā wā yīnga, b sēn vi zīis ninga wā yīnga, wakat kēere, yaa pa faadem yīnga. Welsg kānga buud yaa tēnga vum yel-mansēm sēn yit paoogr la welsg sēn maand zagsa puga, bi yaa politka pug la a yita. A tōe n yaa zem-taar sēn ka be buuda noe, bi sari wā puga. yel-kāng puga naonga yaa būmb b sēn dogl neba zugu. D tōe n yeelame ti neba ka naong rāmb ye b paoonga n sate. ABDH tikra yaa ti neb nins paoonga sēn sa wā segd n paama koglg ne welsgā, wēgbā, mong ned a segdeng t'a ka tōe n rik noorā, etc.

Nafa sēn be ABDH puga, sēn kēed ne raolema la poglema, ne rogma wεengē d tōe wiliga :

- Tara zīg sēn tōe n ges ka pāng rāmbā raolem ne b poglem la b laafi wā yela ;
- Geta naonga wa būmb sēn yaa ned zu-loεεga la a yaa būmb sēn yaa sull zu-loεεga, bi gofneema, bi dūnia fāa zu-loεεga;
- Wiligda būmb ning sēn wat ne naonga, la wiligd sam-dāmbā tumdb raolema ne poglema la rogma segdensā yel-tuma puga;
- Wiligda naonga nen-sōng puga, n wiligd būmb nins sēn sōngda ne politikā, sēn naag ne segdens sēn ka tōe n tekā ;
- Kōta noor sēn zemsd ne sari wā ne nin-buiidā yidra bi dūnia tēms sēn mi wā ;
- Sōngda tēmsā t'b tōe n maan b sēn tōe ti nin-buiidā segdensā pidi ti wēgb ka naag ye ;
- Paasda soog-n-menga pānga ne lagm-n-taar sēn kēed leta tum-noya ne nin-buiidā sulla bi neb kēere ;

- Tara tōog n tōe wa ne tekr nin-buiidā vum puga a sēn maand a soab wēgba, welsga, zāmbā ne bu-sidā kaalem wεengē wā yīnga.

5. No-kēndr sēn yēbg ninsaal sēgdensā zugu (ABDH) ne ninsaal sēgdenā

5.1 ABDH ne ninsaal sēgdensā

ABDH yaa ninsaal sēgdensa no-kēndr ne so-tūuds sēn yaa dūnia fāa rēnda, sēn kēed yidra puga. ABDH bilig kānga yaa Nations Unies n kō bāmb sēn yaa rāmb nins sēn gulus la b sōdg ninsaal sēgdensā tuum-gānegdsā, sēn maand tuumd yigra pugē wā.

Tuum-ganegdgsā sōor la b sēn yōgen to-to wā tōe n toemame la baasgo b nong n zemsda taaba, t'b tuumda yaa sēn ges ned fāa yell ne sūd la. So-tūudsā tōe biblgame n yeel ti :

- Sēn ka tōe n teke, solge ne ninsaal, sēgdensā tumda ne taaba
- Soog-n-menga ne tuumd-n-taare
- Zem-taare welsg ka be ye
- Tuumd sēn be zugē

5.2 Ziis a naase, ABDH sēn kēesd a toog

Ninsaal sēgdensā nao-tūubā n ta yidgra no-kēndra n yaa tēng-n-biisā meng sēn kēesd yōod ninga so-tūudga puga. Yaa sūd ti no-kēndr kāesā tara pānga, la tuum-noe wusg getame ti yaa toog ti rika b n tume. So-tūudr kāesā sēgd n ninga no-kēndr zug bala.

Dannemark karen-doog a yembr n guls so-tūudsā sēn kēed ziis a naasā sēn vēnegd ABD tuum-gānegdsā puga, ne sēn kēesd b meng yidgra pugē to-to. Zī kāes yaa :

- Sull nins sēn sūd ka pānga ;
- Yela sēn yitē ;
- Laog zāadba ne sam-dāmba ;
- So-m-toor dāmba.

Modgra yaa sull nins sēn ka pāng yīnga, n paas raora ne pagra yela ne welsg sēn vēnegd ne :

- Modgr ning sēn maand yidgra wēngē wā naaga ka pāng rāmbā, sēn ka tarbā, b sēn dig neb nins n yiis n sukā ;
- Yidgra tuum teesa tuum-gānegdgs sēn yaa ka pāng rāmba yīnga ti yaa tuum-gānegdgs sēn be nin-buidā suk b sēn zemsd ne bāmb mininga.
- Yidgra tuum-gānegdgsā ningda pāng tuum nins sēn zoe maana zugu, b sēn sēgd n maana, la yaa būmb ning sēn maan n kō neb nins b sēn dig n yiis yīnga.

Bao ti bāng naonga sēn yi zīig ninga mongrā sēn yi zīig ninga ninsaal sēgdensa wēgb sēn yit zīig ninga vēnegda woto :

- Yidgr tuum-gānegdg sēn wiligd bōn-datem, la sēn wiligd tuum sēn sēgd n maane ne nin-buidā ninsaal sēgdensā pids yīnga.
- Yidgr tuum-gānegdg sēn yaa sēgdensā fāa yīnga. Bōn-kāng na sōnga neba t'b bāng būmb nins sēn sēgd n lut taore.
- Pa yidgr sēn baood ligd paoong bal ye, la yaa bāng neba yākre ne b sēn tar bāngr n tōe n wilg b sēgdensā, ne b lohorma.
- Yaa yidgr no-kēndr sēn geelgd yelā b manegra wakat fāa tēnga pug ne tēn-taase.

Ning pāng laog zādaba zug ne sam-dāmba zug baooda :

- Yidgr tuum-gānegdgs sēn tikd tēn-taas sagls sēn get ninsaal sēgdensā yelle ;
- Yidgra tuum sēgd n geelga neb nins sēn baood sōngra wa laog zādaba, la ges b sēn tōe n ges b sēgdensa yell to-to.
- Yidgra tuum sēgd n geelga laog zādaba sēn tōe n ges sam-dāmbā yell to-to.
- Neb nins sēn get tēnga yidgr yellā sēgd baooda tōod ne politik no-rkdse n bao ti sam-dāmbā maan b tuumde.
- Modgr sēn maand tēnga yidgr wēngē ti sari no-kēnds ne tuum-yōgneg no-kēnds vigli, sēn na kit tuum kaset maane, ti nin-buiidā tōe n wilig b sēgdense.

So-m-toora naaga :

- Tēnga yidgr sēgd n naaga neb nins sēn baood sōngrā, tuumd-n-taasā, no-rkra puse.
- Tēnga yidgr ka sēgd n ges naagra tuuma pug wala tuum-teoogo, la a sēgd gesalame wala yidgra ratem.
- Tuuma kaset pa yidgra paang zu-loeeg ye la yaa no-kēndr ning a sēn tūud n tumdē wā.
- Tēnga yidgr sēgd n yi so-tūudga sēn na sōng nin-nuiidā t'b kēes b toog tēnga zāab puga la b tōe n wilig b sēgdense ti b yaa b yembr bi b naaga taab.

Zīis a naasā vēnegr yaa – ka pāng rāmb sēn ti yuda ; yela yiib zīiga ; laog zāadb ne sam-dāmba ; ne so-m-toor dāmba – maanda būmb ABDH tuum-gānegdgsā nao-yakma fāa puga.

5.3 Ninsaal sēgdensā no-kēndse ne sēn tumd to-to raolema ne poglema la rogma sēgdens puga

Taablo kānga wiligda ninsaal sēgdensā no-kēndse, ne b sēn tuumd to-to raolema ne poglema la rogma sēgdensā puga, sēn tik ninsaal sēgdensā tuum-noore ne OMS.

| Ninsaal sēgdensā no-kēndse | Sēn tōe n duk ges raolema ne poglema la rogma sēgdens |
|----------------------------|--|
| Welsg kae | <ul style="list-style-type: none"> • Kō raopa ne pagba fāa rog-yaagrā ti welgre bi pāng pa naag ye • Geelg ka-pāng rāmbā sull nins sēn da ka na paam rog-yaagrā sā mik ti ned ka sōngba |
| Sēn be | <ul style="list-style-type: none"> • Vees n bāng ti rog-yaagra buud toay-toaya beeme, baa rog-yaagr ning sēn yaa wakat yāgdema yīnga |
| Sēn tōe n paame | <ul style="list-style-type: none"> • Kō zāmsg sēn pidi, sēn yaa sōama raolema ne poglema zugu, sēn yuda ka pāng rāmba yīnga • Saas ligda zu-loees sēn be raolema ne poglema la rogma laafi wā puga, ka pāng rāmba suka • Kit ti zīis nins sēn get raolema ne poglema la rogma laafi yellā taab yi faag ne neb nins sēn tar zu-loeesā • Vees n bānge, neb nins sēn ka le be b tēmsē wā ne neb nins sēn paam modgr lagm-n-taara wēngē wā sā paamda gesgo wa neba taabā |

| Ninsaal sɛgdensã no-këndse | Sɛn tõe n dik ges raolema ne poglema la rogma sɛgdens |
|----------------------------|--|
| | <ul style="list-style-type: none"> • Naag rog-yaagra gesg zĩisi ne tuum-noe nins sɛn get raolema ne poglema la rogma laafi gesg zĩisi, ne Sida wã la pug-rogs rãmba gesg zĩisi, ne pu-sãamdema gesg zĩisi. • Tũnug tuum-saagdema n tɔog n ta ka pãng rãmba nengẽ, ne gesga la kibaya • Gome ti gıgdr nins sɛn be tıpga pugã sã yaa kom-biis nins sɛn ka pãnga yĩnga |
| sakdame | <ul style="list-style-type: none"> • Kõ ka pãng rãmbã sagls rog-yaagra zugu • Naag zu-loees nins sɛn tõe n pugl tıpgã gesga tuum-gãnegdga pugã kɛng ne ka pãng rãmba zĩis a taaba sã mik t' b ka tõe paam gesg ye |
| Sõmnem | <ul style="list-style-type: none"> • Kit ti bas-m-yam zĩnd ka pãng rãmba zug ne taora la rogma laafi gesg zĩisã. • Kit ti ningr zĩis ne yãkr zĩis ne sagls rog-yaagr sɛn tõe toeem la tõe n kaoosa zug • Kõn ka pãng rãmba zãmsg sɛn na ylemdẽ, raolema ne poglema la rogma laafi gesg zugu • Tımtımdb ne neba taab sɛn kolgd ka pãng rãmbã |
| No-rtkre | <ul style="list-style-type: none"> • Kõ koes nins sɛn sɛgde rog-yaagra zugu ti ka pãng rãmbã tõe n yãk yam • Vees n bãnge ka pãng rãmbã tõe n yãka rog-yaagr ning b sɛn data ti welsg kae ye |
| Yel-solgre | <ul style="list-style-type: none"> • Modg ti ka pãng rãmba vum sɛn yaa soab ninga paam koglgo, ne logtor-yir sɛba, ne kibay sɛn yaa bãmb bal n tare |
| Naagre tuumd pugã | <ul style="list-style-type: none"> • Naag ka pãng rãmb nins sɛn be tuum-gãnegdga pugẽ wã tuuma viglgu, a kɛnde, a gũusg ne a gɛɛla, ne a kaset kısgo |
| Wilig tuum no-këndre | <ul style="list-style-type: none"> • Vigl no-kẽndr sɛn na kit ti tuuma kaset maan raolema ne poglema la rogma laafi gesg zugu, ne kibay kısgo sɛn naag ne gũusg la geelg, yel-manegr neba ne tuum-gãnegdgsã zugu |

1. Raolema la poglema ne rogma sɛgdens geelg soya wa sɛn zems ne ABD

Buk kǎnga wiligda geelg soy a tǎabo sɛn yaa woto :

- Geelg soy sɛn maand ABD nems a 4 puga, sǎ yaa raolema la poglema ne rogma sɛgdens tɔum-gǎnegds wɛɛngɛ̃ ;
- ABDH geelg soy a naas sɛn maand raolema la poglema ne rogma sɛgdens tɔum-gǎnegds wɛɛngɛ̃ ;
- ABDH geelg soy a naas sɛn maand raolema la poglema ne rogma sɛgdens wɛɛngɛ̃ ;
- Raolema la poglema ne rogma sɛgdens tɔum-gǎnegdgǎ nafa wa sɛn zems ABDH soy a naasa wɛɛngɛ̃ ;
- Raolema la poglema ne rogma sɛgdens geelg so-tǔudg sǔmnem wa sɛn zems ABDH soy a naasa wɛɛngɛ̃ ;

Geelg so-tǔudg fǎa tara nems a naase sɛn yaa ABDH yel-pakre : ning pǎng ka pǎng rǎmbǎ zugu, ning pǎng n bao yɛla sɛn yitɛ wǎ, geelg laog zǎadbǎ ne sam-dǎmbǎ, la ning pǎng so-m-toora zugu. Nems a naase fǎa yembr-yembr tara geelg so-tǔudsa a nu sɛn na tlɛ̃ n tǔog geel modgra sɛn ta zǐig ninga 0 ne 5 tɩ gilisg naage.

Sǎ yaa raolema ne poglema la rogma tɔum-gǎnegdsǎ getbǎ, geelga so-tǔudsa naasǎ na sǔngame tɩ b leok sokds kǎesǎ :

- 1) Geelg zǐis a naas nins sɛn tar yǔod ne ABD : Tɔum-gǎnegdga sɛn viglǎ naaga zǐis a naas nins sɛn tar yǔod wusg ne ABD bu?
- 2) Geelg sabaab ning sɛn wa ne tɔumda : Tɔum-gǎnegdga geelga naaga zǐis a naas nins sɛn tar yǔod wusg ne ABD bu?
- 3) Tɔumda sǔmnem : Tɔum-gǎnegdga yɛla fǎa naaga zǐis a naas nins sɛn tar yǔod wusg ne ABD bu?
- 4) Tɔumda kɛ̃nde, ne a gǔusg : Tɔum-gǎnegdga gǔusg naaga zǐis a naas nins sɛn tar yǔod wusg ne ABD bu?

6.1 Geelg sēn maand zīis a naas nins sēn tar yōod ne ABD wā, raolema ne poglema la rogma segdensa wεεngē

| N° | Sor sēn tū n geel | Modgra sēn ta zīig ninga 5 (yaa 1 n ta 5, tt 5 n yuda) | Koεεg sēn paasde |
|--|--|--|------------------|
| <i>Ning pāng ka pāng rāmba zugu</i> | | | |
| 1 | Tuum-gānegdga geelga ka pāng rāmbā, neb sēn welg n basā | | |
| 2 | Tuum-gānegdga baooda ka pāng rāmba yela yiib zīiga, sā yaa tuum-noya wεεngē , sā yaa mininga wεεngē , tt yaa politika rāmb bi pān-soalba nengē | | |
| 3 | Tuum-gānegdga geelgda ka pāng rāmbā, bi neb sēn welg n basā sēn tar būmb ninga n guls sebr zugu | | |
| 4 | B geelgda raora bi pagra yelle ka pāng rāmbā, bi neb nins sēn welg n basā bōn-datema gesg puga | | |
| 5 | B geelgda zem-taarā ka pāng rāmbā, bi neb nins sēn welg n basā bōn-datema gesg puga | | |
| | | <i>Sōd-n-gil 1</i> | |
| <i>Geelg yela yiib zīiga</i> | | | |
| 6 | Tuum-gānegdga geelgdame t'a bee neba fāa zug tt b ges tt ka pāng rāmbā, bi neb nins sēn welg n basā tōog n dt b segdensā yōodo | | |
| 7 | Tuum-gānegdga geelgda segdensā nins fāa sēn loe ne zu-loeesā yelle | | |
| 8 | Lagm-n-taar no-kēndr sēn tar pāng n vigli sēn na yilē n naag neb nins sēn tar noor politika pug bi sēn tōe n kēes b toog no-rikdsa puga yela manesg yīnga | | |
| 9 | Lohorom kō neba tt b tōe n maan b sēn tōe, n wilig b seegdensa ne sēn tar lohorm ninga | | |
| 10 | Yela manegr tūuda tēng fāa bi dūnia tēms sēn gāneg būmb ninga | | |
| | | <i>Sōd-n-gil 2</i> | |
| <i>Geelg laog zāadba ne sam dāmbā</i> | | | |
| 11 | Geelg tēn-taas sagls sēn get ninsaal segdensā yelle | | |
| 12 | Geelg neb nins sēn segd ne gesga wa sam-dāmba la kō b pānga t'b tōog n ges b segdensa baobo. | | |
| 13 | Geelgda sam- dāmbā bōn-datem, sēn na yilē tt g tōog n pids b tuuma laog zāadba taoore. | | |
| 14 | Sam-dāmba tara tuumd sēn tūud ne tēnga noe ne tēnga politik, sēn kēed yel nins sēn vēnega | | |
| 15 | Zu-loeesa manegr yaa nin-zaals taoore sēn na yilē t'b tōog n gom b segdensā yīnga. | | |
| | | <i>Sōd-n-gil 3</i> | |
| <i>Ning pāng so-m-toora zugu</i> | | | |

| N° | Sor sēn tū n geel | Modgra sēn ta zīig ninga 5 (yaa 1 n ta 5, ti 5 n yuda) | Koeɛg sēn paasde |
|----|--|--|------------------|
| 16 | Sull nins sēn naag yella pugē wā (tuumda sēn get b rāmb yellā, leta tuum-noya, OSC, PTF) naaga tuum-saagdema viglgu pugā | | |
| 17 | Naag, tuumda pugā yaa tuum-gānegdga saagre | | |
| 18 | So-tūudg ning sēn na wilig tuuma kēnd kaseta yaa lohorom | | |
| 19 | So-tūudg ning sēn na wilig sam-dāmbā sēn dell nedenga tuuma kēnda yaa lohorme | | |
| 20 | Tum-n-taara baob yaa sor neba tigingā ne sōngra paang yīngā. | | |
| | Sōd-n-gil 4 | | |

6.2 Geelg soy sēn maand raolema ne poglema la rogma sēgdens wεεngē, wa sēn zems ne ABD

| N° | Sor sēn tū n geel | Modgra sēn ta zīg ninga 5 (yaa 1 n ta 5, ti 5 n yuda) | Koεεg sēn paasde |
|--|--|---|------------------|
| <i>Ning pāng ka pāng rāmba zugu</i> | | | |
| 1 | Vεεsga sungda ne ka pāng rāmbā | | |
| 2 | Vεεsga baooda ka pāng rāmba pān-komsma zīga, b zu-loeesā | | |
| 3 | Vεεsga wiligda ka pāng rāmba sēgdensā sēn paamd wēgbo | | |
| 4 | Vεεsga kitdame ti ka pāng rāmba lebg neb nins yell sēn na lu taore bi a pugl tuum-gānegdgsā nins sēn na vigla puga | | |
| 5 | Vεεsga kibaya yita magba seb puga bi koes sēn wat wakat-wakat puga | | |
| | | <i>Sōd-n-gil 1</i> | |
| <i>Geelg yεla yiib zīga</i> | | | |
| 6 | Vεεsga kitdame ti tōe wum zu-loees nins sēn be wā vōore | | |
| 7 | Vεεsga wiligda zu-loees sēn be, ne b yiib zīga | | |
| 8 | Vεεsga wiligda politik noe, tōodo, no-kēndse, tuum-tumdi, ne bāngr sēn kēed zu-loees nins be wā. | | |
| 9 | Bukaor ne politik no-kēndr sēn get zu-loees nins sēn be wā | | |
| 10 | Būmb nins sēn wat ne sēgdensā wεgbā, ne nen-keelema sēn yit zīg ninga paamda biligri | | |
| | | <i>Sōd-n-gil 2</i> | |
| <i>Geelg laog zāadba ne sam dāmbā</i> | | | |
| 11 | Vεεsga wiligda tumtumdba sēn gēegd būmb ning, b pānga ne b tōoga sēn yaa to-to ne zu-loeesā, bāmb sēn yaa laog zāadba yīnga. | | |
| 12 | Vεεsga wiligda tumtumdba sēn gēegd būmb ning, b pānga ne b tōoga sēn yaa to-to ne zu-loeesā, bāmb sēn yaa sam-dāmba yīnga | | |

| N° | Sor sēn tū n geel | Modgra sēn ta zīg ninga 5 (yaa 1 n ta 5, ti 5 n yuda) | Koeeg sēn paasde |
|---|---|---|------------------|
| 13 | Veesga wiligda sam-dāmbā (sari ne nedengo) ne laog zāadba wa sēn segda. | | |
| 14 | Veesga wiligdame neba sā mii b segdensā ne b sēn segd n maan tuum ninga n waoog neba taabā segdensā, la b sā tōe n kosame t'b segdensa paam waore | | |
| 15 | Soy a taab sēn tōe n tū maneg yell baoodame la ges b sēn yaa to-to | | |
| Sōd-n-gil 3 | | | |
| <i>Ning pāng so-m-toora zugu</i> | | | |
| 16 | Sull nins sēn naag tuumda pugā naaga veesga pugā, la b baooda bāmb tagsg sēn na ylē n paam yam paalse ne vēenem | | |
| 17 | Sulla tumd-n-taara so-tūudsā segd n paama tuum-noe, sēn tōe teelgo ne soy sēn tōe n kit ti tuuma kēn kibay lebg n wa | | |
| 18 | Veesga wiligda soy sēn tōe kit ti naong rāmbā naag la b tōog n ges tuuma teed yelle wa sēn segde. | | |
| 19 | Veesga wiligda sull ne zīs sēn be la tōogo ne soy sēn tōe n tigim naong rāmbā | | |
| 20 | Laog zāadba ne sam-dāmbā ratem, so-m-toora ratem, yaa vēeneg fāa nifē | | |
| Sōd-n-gil 4 | | | |

6.3 Geelg soy sēn wiligd raolema ne poglema la rogma tuum-gānegdgs sōmneem wa sēn zems ABD no-kēndrā

| N° | Sor sēn tū n geele | Modgra sēn ta zīig ninga 5 (yaa 1 n ta 5, tt 5 n yuda) | Koeeg sēn paasde |
|--|--|--|------------------|
| <i>Ning pāng ka pāng rāmba zugu</i> | | | |
| 1 | Tuum-gānegdga saagra zemsda ne ka pāng rāmbā sēn wilig ratem ninsā | | |
| 2 | Tuum-gānegdga sakda ka pāng rāmbā naagre | | |
| 3 | Tuum-gānegdga sēn wiligd būmb ninsā sōngda ka pāng rāmbā segdense | | |
| 4 | Tuum-gānegdga kttdame ti kibay sēn loe ne ka pāng rāmba zīndi, sēn zemsd ne zu-loees nins sēn yā wā | | |
| 5 | Tuum-gānegdga wata ne ka pāng rāmba so-m-toore | | |
| <i>Sōd-n-gil 1</i> | | | |
| <i>Geelg yela yiib zīiga</i> | | | |
| 6 | Tuum-gānegdga wiligda yela yiib zīiga ne tekr sēn be politika no-kēndr ne tōoda puga wa vεεsga sēn da wiliga. | | |
| 7 | Tuum-gānegdga saagra zemsda ne ninsaal segdensā | | |
| 8 | Tēnga pug ne tē-taasa pugē rēnda naaga yela manegr puga | | |
| 9 | Koeesa taasg so-tūuds sēn get yela naaga saglse sēn wiligd yel nins sēn be wā yiib zīiga. | | |
| 10 | Tuum-gānegdga ka naag bu-welsg, bi kisgr sēn yēbg nedeng zug bi rog-n-mik zug ye | | |
| <i>Sōd-n-gil 2</i> | | | |
| <i>Geelg laog zāadbā ne sam-dāmbā</i> | | | |
| 11 | Tuum-gānegdga wiligda tekr laog zāadba yīnga, so-m-toora ne naagra wεεngē | | |
| 12 | Tuum-gānegdga wiligda tekr sam-dāmba yīnga, tuuma wεεngē | | |
| 13 | Tuum-gānegdga tuum yēbga lagm-n-taare laog zāadba ne sam-dāmba suka | | |
| 14 | Tuum-gānegdga tuum vigenda tumd-n-taar laog zāadba ne sam-dāmba suka, la loet bæda ne bōonesā sēn be zīig a yembra ne taab | | |
| 15 | Tuum-gānegdga tuum vigenda no-kēnds ne tuum-tōogo laog zāadba ne sam-dāmba yīnga. | | |

| N° | Sor sēn tū n geele | Modgra sēn ta zīg ninga 5 (yaa 1 n ta 5, ti 5 n yuda) | Koeeg sēn paasde |
|---|---|---|------------------|
| Sōd-n-gil 3 | | | |
| <i>Ning pāng so-m-toora zugu</i> | | | |
| 16 | Tuum-gānegdga tuumda ne ratem la so-tūuds sēn yaa vēnese | | |
| 17 | Tuum-gānegdga viglg naaga so-tūuds sēn welg toore, sēn tōe ges ka pāng rāmbā yell ne tuumd-n-taasā naagre | | |
| 18 | Tuum-gānegdga tara soy sēn tōe n wilig sū-pa-noaanga ne soy sēn tōe n tū n paam yel-manegre, ti yaa sulla pug bi a yinga, ti laog zāadba ne sam-dāmba la tuum-noe kēer tōe n naage. | | |
| 19 | Tuum-gānegdga vigenda soy sēn wat ne tumd-n-taarā ne soy laog zāadba sēn tōe n zēk koeeg n wiligb ratem | | |
| 20 | Tuum-gānegdga ratame ti laog zāadba naage la b bāng b tuumd sēn yaa būmb ning sēn tū ne wiligr la saglse ne pān-paasgo la tuum yōgneg bāngre, ne gom n sōng tuumde puga. | | |
| Sōd-n-gil 4 | | | |

6.4 Geelg soy sēn get raolema ne poglema la rogma tuum-gānegdgsā sōmneem wa sēn zems ABD no-kēndrā

| N° | Sor sēn tū n geele | Modgra sēn ta zīig ninga 5 (yaa 1 n ta 5, ti 5 n yuda) | Koεεg sēn paasde |
|--|---|--|------------------|
| <i>Ning pāng ka pāng rāmba zugu</i> | | | |
| 1 | B geelgda sull kānga wa laog zāadba, ka neb sēn segd n ges ye | | |
| 2 | Lohorom kō neb nins sēn yaa naong rāmb n yudā ti b tōe segl b mense | | |
| 3 | No-kēndsā viglg ka basd weer n kō paoogra ne bu-welsga, bi welgr nins sēn maan mininga wεεngē wā ye | | |
| 4 | Ka pāng rāmbā naaga tuuma gūusg ne geelg puga | | |
| 5 | Ka pāng rāmbā zu-loeesā yelle naaga tuuma gūusg ne geelga so-tūudg puga | | |
| | | <i>Sōd-n-gil1</i> | |
| <i>Ning pāng n bao yela yīb zīiga</i> | | | |
| 6 | Tum-d-n-taar ne radiyo rāmb ne nin-buiidā lagm-n-taar sull maaname sēn na ylē n pids saagrā | | |
| 7 | Tuuma geelga biis ktdame ti tōe kos ti tekr zīndi | | |
| 8 | Tuuma geelga naagda politik no-kēnds sēn be tēnga pug bi tēn-taase pusē | | |
| 9 | Sam-dāmba sēn wat ne tekr ninsā gulsa sebr zugu | | |
| 10 | Tuuma geelga sebr wiligda tekr nins sēn be la sēn gomd ka pāng rāmbā zu-loeesa yiig zīiga | | |
| | | <i>Sōd-n-gil 2</i> | |
| <i>Geelg laog zāadba ne sam-dāmbā</i> | | | |
| 11 | Sōasg sēn ka naag ne beem maanda ne sam-dāmbā | | |
| 12 | Gūusg no-kēndr viglame ti sū-yigsā ra wa ne zab kāseng ye | | |
| 13 | Soy sēn loet laog zāadbā ne sam-dāmbā viglame n tar pānga | | |
| 14 | Sam-dāmbā sēn tik tōogā yell gesga gulsa tuuma geelg ne a gūusga sebr puga | | |
| 15 | Laog zāadb nins sēn tik nedenga yell gesga gulsa tuuma geelg ne a gūusga sebr puga | | |
| | | <i>Sōd-n-gil 3</i> | |
| <i>Ning pāng so-m-toora zugu</i> | | | |
| 16 | Laog zāadba tum-d-n-taas kēere kēesa b toog tuuma geelg ne a gānegr puga | | |
| 17 | Kibaye taasg no-kēndr n vigli sēn na ylē ti laog zāadbā kees b toog tuum-gānegdgsā pidsg puga | | |

| N° | Sor sēn tū n geele | Modgra sēn ta zīig ninga 5 (yaa 1 n ta 5, ti 5 n yuda) | Koeeg sēn paasde |
|----|---|--|------------------|
| 18 | Ninsaal segdensā so-tūudsā naaga tuum-gānegdgsā no-kēndra puga | | |
| 19 | Pv-peeema ne ne sak n maan tuumd nins sēn zao f zugā tōogdame ne so-tūuds sēn yaa vēenega, la koes taasg soy sēn tar pānga. | | |
| 20 | Laog zāadba mii b segdensā, b seglame n tōe gom la b ges b segdensā yelle wa sēn segde | | |
| | Sous-total 4 | | |

2. Yaa ända n tõe rik gεεla so-tũuds n tũme la yaa wãn-wãn la a tõe n tũm ne a ?

Tuum-noe la neb nins sãn tumd raolema ne poglema la rogma seǵdensã tuum-gãnegdgsã puga tõe n dika geelga so-tũuds kãesã n tũme sã yaa leta tuum-noy, PTF rãmba, nin-buiidã lagm-n-taar sulla (ONGs, associations rãmba, groupements ect.)

Raolema ne poglema la rogma seǵdensã taor soaba, tõe n geela raolema ne poglema la rogma tuum-gãnegdgsã ne geelga so-tũudsã. Geelga so-tũudsã tõe dik n tuma ne tumd-n-taag sãn tumd raolema ne poglema la rogma tuum-gãnegdgsã puga sãn maan tiging ne taor dãmba weεngẽ. Sãn na baase, tẽn-taag tumtumd tõe dika geelga so-tũudsã n tũme sã mik ti tõeeme.

3. Koe-baasdega

Zāmsg buk kānga wiligda raolema ne poglema la rogma segdens yel-tum sēn tōe kaoos. Sēn yuda ka pāng rāmba yīnga, sēn welg n basa b rāmba, ne neb nins sēn ka tōe n paam rogma laafi wā ttā wala neba a taaba.

Zāmsg buk kānga naagda so-tūuds sēn tōe n sōng ned ning sēn get raolema ne poglema la rogma tuum-gānegdga t'a tōog n tū ABDH no-kēndrā sēn na yulē n ges ka pāng rāmbā yelle.

Tōnd tagsdame ti sull nins sēn naag raolema ne poglema la rogma tuum-gānegdga pugā sā tū ABDH no-kēndrā, na sōngame ti raolema ne poglema la rogma laafi wā zu-loees paam yel-tum sēn na kaoose.

Koesã yiib zĩga

Boesen, Kirkermann Jakob and Martin Thomas. *Applying a Rights-Based Approach: An inspirational Guide for Civil Society*. Copenhagen: The Danish Institute for Human Rights, 2007.

<http://www.operationspaix.net/67-lexique-groupes-vulnerables.html> (kelga bãmb le 15 Août 2019)

https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/exclu_exclue/32016 (kelga bãmb le 16 Août 2019)

<https://www.ohchr.org/FR/Issues/Pages/WhatareHumanRights.aspx> (kelga bãmb le 19 Août 2019)